dis, in fœtidi voluptatibus, & diuerticulis inutiliter transiimus. Lector (S. Bernardus *ser.* XXII. *de diuers.*) nil fuit hominis gravitima eiusmodi vitæ periculo, & imminentem damnationem repræsentet, etiam verba beatitatis tuis concinnis.

XIII. *Exagere mentis torporem in falsitis negotiis conlocpitur, quæ sit inquieti animi motus, quo homo pro re parua cælestem rerum lipotiam: ad exterioria erapit, in inde delectationes capter vanitatum. Hinc inordo fuit in mente: cursus, qui nihil aliud erpirat, nihil aut diuere, aut antere aliquid noui.* Hoc respondit Apostolus *II. Thessal.* III. his verbis. *Si quis non vult operari, non manducet. Audiemus enim inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiosè agentes. Hi autem qui sunt eiusmodi, denuntiamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, ut cum silentio operantes suum panem manducent.* Hæc intendant animum Ecclesiastici pristinum & Religiosi, qui non operantes, sed otiosi, perrorant; inquieti, deinde panem & patrimonia pauperum dissipantes. Omnia desiderium occasio est non adeo remota peccati mortalis. *Multum malitiæ docuit otiositas, inquit Sirach.* XXXIII. & rursus Prov. XI. *Qui sectatur otium, stultissimus est.* Hinc multiplicatur vanilogia, discordia, detractiones, mendacia, iniquitates manant. Quare consulendo Salomon Prov. XXV. *Sunt verba pestera, & absque numero, omnibus: ita vir qui non potest in loquendo se cohibere, fœtorem ferens.* Et hæc de septem vitiis capitalibus dicta sufficiant.

DISSERTATIO ULTIMA.

DE VIRTUTIBUS.

CAPUT I.

Quid, & quotuplex sit virtus.

HAbemus contra vitia euellenda & extirpanda pugnatum est: nunc de virtutibus inseranda sermo est. Dominumque, & nimis imperfectum forsit eiusmodi rerum nostrum, si vitiis demtis, nil præter omnium exuberantia & ornatus erit. Immo hoc spectare debet. Hæc enim primum omnium exuberantia & ornatus; sed fœrendæ continuo, excolendæque virtutes sunt. Immo hoc spectare debet omnia debent. Idcirco cum ad terminum perpetuat Theologiæ nullum cultus, & e propinquo spectant spectat, nihil opportunius illa tirandum occurrere potest quam tractatus de virtutibus. Ad rem igitur.

II. Quæst. I. *Quomodo virtus definiatur?* Reip. Virtutis vocabulum varias exsipe figni-ficationes. Interdum fortitudinem prodit, ut *ad Method.* 6. legitur: *Adiet non virtute fori.* Aliquando pro efficacitate virium naturalium adiuptur; ut *Sap.* VII. legitur: *Ut sciam ego sapientiam vobis tuorum, & virtutem ab omnipotentem.* Interdum virtutis nomen adhibetur ad mirraculorum gratiam manifestandam; ut *Matth.* VII. dicitur: *In nomine tuo virtutes multas fecimus.* His & aliis significationibus missis.

III. Virtus ab aliis definitur *Qualitas mentis*, S. Augustinus *Lib. V. de Civit. Dei cap.* XXIII. inquit. *Definitio brevis & vera virtutis, ordo est amoris.* S. Thomas, qui nemo fecitum Augustinus dicitur tantam affectus est, 1. 2. q. lv. *art.* 4. hanc prædit definitionem: *Virtus est bona qualitas mentis, qua recte utitur, quæ nullos male utitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur.* Virtutum aliquando male mutuæ hominis, cum de eximio obiectis male sentiunt, cum eadem contemnant, cum in vitia labuntur. Virtutum aliquando provenit ex recta illa mentis, animique affectione, sed ex contraria cupiditate. Quoniam virtutis opus est omnibus ad vitia. Nemo autem bene omnibus male vivit, inquit S. Augustinus *Lib. II. de lib. arbit. c.* XIX.

IV. Quæst. II. *Quotuplex sit virtus?* Reip. Virtutes alia humanæ, seu ordinis naturalis, quæ tendunt in obiecta quæ naturali comprehendi ratione valent, quæ intuentur hominem intra rationis humanæ confinia. Alia sunt supernaturales, & diuinæ, quæ theologicæ nuncupantur, sunt que *fides, spes, charitas.* De his tribus virtutibus fuse scripsit *Lib. I. in Decad.*

V. Virtutum humanarum alæ mentem perficiunt, alia appetitum. *Intellectuales* illæ, *morales* illæ a Theologis nuncupantur. Priores appellantur *intellectuales, sapientia, scientia, & ars*, quæ mentem in veritatis intelligentiam, & contemplatione perficiunt. Minus proprie virtutes illæ appellantur, cum non

non reddant hominem probum: idcque nullus de eiidem nobis termo erit. *Prudentia* tamen virtutes intellectuales sit, opus tamen & praxim spectat. & de hac mox termo erit.

VI. Quæst. III. *Quid sit virtus moralis?* Reip. Dicebimus, quod ut habitus a Deo dabitur hominis ad honestos mores, ieu actiones, secundum legis diuinæ præcipuum, melinam proprie virtus dicitur. Dicunt. Prævia habitibus impellitur homo ut placeat mundo, et lecuti obiectamenta sectetur, Contra, virtutum habitus animum in Deum efferunt, quia vera virtus dicunt Dei est, & illi tenit.

VII. Virtutes moralis aliæ operationes exteriores regunt, ut iustitia, quique partes; aliæ animi perturbationes, ieu passiones moderantur, ut fortitudo, temperantia, & cetera quæ eiidem adiuncta sunt.

VIII. Potissima virtutum moralis, cuius dedimus descriptionem, diuisio est in quatuor *virtutes cardinales*, quæ appellantur *prudentia, iustitia, temperantia, fortitudo.* Cardinales nuncupantur, quia tanta vehunt aliarum virtutum tutos, capita, cardines, & principia, unde omnis honestis vitæ ratio profluitur. De his *Sap. c.* VIII. dicitur: *Et si iustitiam quis diligit, labores huius magnas habent virtutes; sobrietatem docet, & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem; quibus nihil est utilius in vita hominibus.*

IX. Harum virtutum necessitatem, tapientes deliberis S. Bernardus *tract. de conscrif. ad Eliz. cap.* X. his verbis. *Opus est fortitudine ad vincendos tentationum hostes, sed magis sine sapientia fortitudo fortis in fide, & ignitis ofiisc iaculis lacessitur ofiisc tentationum. Opus est iustitia, ne operemur bonum: opus prudentia, ne tam facilis virgo sicut reprehendat: opus denique temperantia, ne vitiis perfrictus inuolgemur, ne diuersus aliquando quod miser ille, quidam partier O iustum spiraldes fortis, non mirabitur prudentia, audiens: Sapientia fili, quod vinciplis bono in vita tua, O Lucanus familiar mala: nunc autem hic considera, in ipso eruditus.* De hiis quatuor virtutibus lege S. Thomam 1. 2. q. lxi. ubi virtutumdem notiones perfecte tradit. Mutuum tedus habent virtutes illæ. Qui unam habet, cæteras possidet; tam tamen æqualiter in ipsis bellis reperuntur.

CAPUT II.

De prudentia, eiusque partibus, effectis, & vitiis oppositis.

I. PRudentia est *virtus quæ secundum iuscitatis rationem, deliberanque inspicit perfectum, quod expetendum, quidve fugiendum hominis sit, propterea.* Non in voluntate, ut cæteræ virtutes morales, sed in intellectu residet, cum homo, & iudex, qui dirigit, eiidem, decernit quid cæteræ virtutes prolequi, quid declinare debeant. Ideo virtus hæc intellectualis vocatur, quia eil velut alarum virtutum doctrix & magistra. De hac virtute solum sermonem habet S. Tho. 2. 2. q. clvi. Iecdecim articulis comprehensione, ubi omnia quæ de prudentia desiderari possunt, iiisdem exponit.

II. Prudentia alia *politica*, quæ in bonum Reipublicæ, alia *oeconomica*, quæ in bonum privatum tendit. Officia prudentiæ tunc, 1. iudicum consilium egregiorum formare, prudenter, inquiunt, occipere. 2. De rebus prudentia agendis nelle iudicare, iucundam cum communis regulas, aut iucundam aliiscs principia, & communes regulæ in tali casu deficiant. 3. Recte præcipere executorem. Hæc tria officia, ieu adiuncta, sunt prudentiæ, consilium, iudicium, præcipere.

III. Partes integrantes, & ex quibus constituitur prudentia, sunt *memoria, intelligentia, providentia, solertia, docilitas, ratio, circumspectio, cautio, sollertitudo.*

IV. *Memoria*, hic non accipitur pro facultate naturali addicendi res cuiuas, sed *pro fluxitatis recordatione eorumdem præteritorum.* Prudentia magna est, quæ eximiis præteritorum cognitum ornatur. Meditatur prudentia deliberatione iuste bonestum, quæ negotia in similibus circumstantiis habuerunt, & pro circumstantiarum identitate, aut non, aut minus, aut plus, quam ratio requisolundum sit. Sæpe tamen accuritis, ut negotia quæ ad exactas prudentiæ regulas deliberata, non male cedant, & eamin eiusdem deliberandi quæ non fuit in nulla potestate, aut ex ignorantia alicuius occultæ circumstantiæ, quæ humanam mentem non agit, & ingerit. Quare licet negotia prudenter deliberata plerumque sortiantur fortunatum eventum, non tamen semper ex eiusmodi contrario, & infausto inferri iure potest, im-

imprudentem fuisse deliberationem. Quare argute cecinit Poeta:

Careat successibus, opto,
Quisquis ab eventu facta notanda putat.

V. *Intelligentia est accurata & solers considerațio, qua intelligitur, quid sit in unaquaque actione honestum, Deoque acceptum.* Vir prudens perspicit, penetratque aliorum consilia. Quamvis enim adeo profundæ sint hominum cogitationes, ut solus spiritus hominis eas cognoscat, tamen vir prudens ex conjecturis, ex hominum inclinatione, indole, temperamento, dominante passione, cæterisque conjecturis præter propter easdem observat, explicatque, & aliquando colligit, scopumque attingit, juxta illud Prov. xx. *Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri. Sed homo sapiens exhauriet illud.*

VI. *Providentia est, qua futura aliqua, antequam eveniant, præcognoscuntur, aut idonea media ad ea assequenda executioni demandantur*, juxta illud Deuteron. cap. xxxii. *Gens absque consilio est, & sine prudentia. Utinam saperent, intelligerent, ac novissima providerent.* Præclara est de hoc parabola descripta *Luc.* xiv. de computatione sumptuum ante turris ædificationem.

VII. *Solertia est promptitudo animi, & facilis promptaque conjectura, qua, dum aliquid inopinato occurrit, vir prudens & perspicax soleriter invenit id quod congruit, & expedit negotio dirigendo.*

VIII. *Docilitas est illa prompta aptitudo qua quis paratus est ad consilia aliorum, & monita de rebus agendis accipienda.* Hæc est una ex peculiaribus prudentiæ dotibus, discernere ex quæ suggeruntur ab aliis, num congruant nec ne præsentaneæ resolutioni, eaque suscipere, propria opinione rejecta, si opus fuerit. Hanc cordis docilitatem imploravit a Deo sapientissimus Salomon: *Dabis servo tuo cor docile.*

IX. *Ratio est solidum, rectumque ratiocinium, quo ex aliis antecedenter cognitis, quid sit nunc agendum, colligitur.*

X. *Circumspectio est matura circumstantiarum omnium comprehensio, ut resolute prudenter possit, quid expediat habita ratione temporis, loci, personarum* &c.

XI. *Cautio est prævisio malorum, impedimentorum, & oppositionum, quæ assequendo fini adversari possunt, ut declinentur, & removeantur.*

XII. *Sollicitudo est solertis animi vigilantia, & celeritas ad agenda, & prosequenda ea quæ necessaria sunt ad consiliorum executionem promovendam, urgendamque.*

XIII. Quæst. I. *In quibus reperiatur prudentia?* Resp. In peccatoribus nulla vera & perfecta prudentia reperitur, sed tantum imperfecta; ut docet S. Th. 2. 2. q. xlvii. art. 13. ubi inquit: *Prudentia est vera & perfecta, quia ad bonum finem totius vitæ recte consiliatur, judicat, & præcipit: & hæc sola dicitur prudentia simpliciter, quæ in peccatoribus esse non potest.* In peccatoribus esse potest duntaxat larva quædam prudentiæ, quæ carnalis est & mortifera: ut *Rom.* viii. dicit S. Paulus: *Prudentia carnis mors est.* Hoc in sensu, subdit ibidem Angelicus, *potest secundum similitudinem dici prudens latro, qui convenientes vias adinvenit ad latrocinandum.*

XIV. In justis omnibus invenitur vera prudentia, sine qua nulla vera virtus consistit; ut ibidem *art.* 14. declarat S. Th. Quamvis enim plures justi careant prudentia, qua & sibi, & aliis providere valeant de omnibus quæ ad humanæ vitæ rationem attinent: ea tamen industria a Deo donantur quæ necessaria est ad negotium æternæ salutis tractandum. Et *qui indigent regi consilio alieno* (addit ad 2. Angelicus) *saltem in hoc sibi consulere sciunt, si gratiam habent, ut aliorum requirant consilia, & discernant consilia bona a malis.* Omnes igitur justos spectat illud Christi Domini oraculum *Matth.* x. *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Serpens totum corpus exponit periculo, ut caput servet, & per angusta foramina transit, ut veterem exuat pellem: sic nos corpora nostra tormentis, & periculis objicere debemus, ut caput nostrum, qui est Christus, indemne custodiamus; & per viam arctam incedere debemus. Columbarum vero simplicitas nobis commendatur, ne aliis nocumentum inferamus.

XV. Hinc colliges, homines rudis ingenii prudentes esse non posse, excepta illa prudentia quæ necessaria est ad salutem. Quandoquidem ea quæ ad prudentiam universalem necessaria sunt, ab iis duntaxat comprehendi possunt qui experrecto ingenio præditi sunt. Viri docti, & acuto ingenio ornati imprudentes esse possunt; at indocti, & ingenio tardi prudentes esse nequeunt. Tardiloqui, & stupidi prudentes vocari solent. Caret (dici solet) ille acumine, & litteris; sed prudentia abundat. Isti appellari prudentes possunt negative, secus positive. De raritate & penuria summa prudentiæ alibi dictum est.

XVI. Quæst. II. *Quænam sunt vitia prudentiæ*

dentiæ opposita? Resp. Hæc communiter recensentur. *Imprudentia, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, negligentia, prudentia carnis, astutia, dolus, fraus, & immodica de rebus temporalibus sollicitudo.*

XVII. *Imprudentia* avertit hominem a divinis regulis, & est peccatum mortale, cum quis contemnens, & repudians divina documenta, præcipitanter agit; si tamen absque contemptu, & detrimento eorum quæ sunt de necessitate salutis, agat, erit peccatum veniale, inquit 2. 2. q. liii. art. 1. S. Th.

XVIII. *Præcipitatio* imprudentiæ species est, qua quis ex impetu voluntatis, & pravo animi affectu deliberat de iis quæ agenda sunt, prætermissis prudentiæ regulis.

XIX. *Inconsideratio*, & *inconstantia* sub imprudentia continentur. Inconsideratio enim contemnit animum intendere in ea quæ requiruntur ad rectum judicium. Inconstantia bonum propositum rejicit.

XX. *Negligentia* omittit ea quæ ad prudentiam necessaria sunt. Si voluntas ita remissa sit circa res divinas, & officia vitæ christianæ, ut a Dei caritate deficiat, tunc negligentia est peccatum mortale. Si vero negligantur aliqua quæ non sunt de necessitate salutis, sublato contemptu, negligentia venialis erit, inquit S. Th. 2. 2. q. liv. art. 3.

XXI. *Prudentia carnis*, utpote prudentiæ larva, mortem operatur, quando in fruitione bonorum temporalium ultimum finem constituit. Quoniam *sapientia carnis* (inquit Paulus Rom. viii.) *inimica est Deo.* Falsa hæc prudentiæ species sæculi prudentia vocatur, de qua *Luc.* xvi. *Filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.*

XXII. *Astutia* viis simulatis & fictis ad finem suum tendit. *Fraus* astutiæ prava consilia factis, *dolus* verbis exequuntur. *Immoderata de rebus temporalibus sollicitudo* in bonorum temporalium acquisitione suum finem constituit; ea propter quæ ad præsentem vitam necessaria sunt, superflua nimia anxietudine quærit. Contra hoc vitium nos monet *Matth.* vi. Christus Dominus: *Nolite solliciti esse in crastinum.*

CAPUT III.

De justitia, ejusque partibus, & officiis.

I. De justitia satis disputatum est *Tom. VII.* Est *constans & perpetua voluntas tribuendi unicuique jus suum.* Duplex est. Altera generalis, quæ est vitæ nostræ, omniumque actionum ad legem divinam conformatio. Duo sunt ejus officia, declinare malum, & facere bonum. Altera particularis, quæ, ut dixi, unicuique jus suum tradit. Hæc enim justitia jus spectat, quod dividitur in naturale, divinum, & humanum. Verum cum cit. Tom. VII. omnia quæ ad justitiam attinent, explicata sint, superflua nunc est de eadem longior disputatio.

II. Virtutes justitiæ adjunctæ, & finitimæ sunt *religio, pietas, observantia, obedientia, veritas, gratia, vindicatio, liberalitas, amicitia, affabilitas.*

III. Religio Deo cultum reddit & reverentiam. Illius officia sunt *devotio, oratio, adoratio, sacrificium, oblationes primitiarum, decimarum, aliarumve rerum Deo dicatarum,* item *votum*, & *juramentum*. Vitia opposita sunt *superstitio, sacrilegium, simonia, perjurium.*

IV. *Pietas* justitiæ proxima est, quæ secundum Deum, parentibus, patriæ, concivibus honorem exhibet. *Observantia* virtus est pietati affinis, qua homines dignitate constitutos honore & debito cultu prosequimur. Quamquam enim omnes homines mutuo se honore colere debeant, ut Apostolus *Rom.* xii. monet: *Honore invicem prævenientes*; tamen qui dignitate, sapientia, virtute præstant, singularis honor debetur. Hæc observantia duplex est. Religiosa altera, quæ ob supernaturalem perfectionem cultum offert; altera politica, quæ ob civilem dignitatem honorem exhibet.

V. *Obedientia*, omnium virtutum moralium maxima, duplex est. Altera generalis, inclinans ad servandum quodcumque præceptum qua ratione obedire pertinet ad omnem virtutem. & Inobedientia generalis, eidem opposita, est vitium generale quod omne præceptum violat, estque in re gravi peccatum mortale, in re levi veniale. Altera est specialis, qua subditi Superiorum mandatis obtemperant. Huic opponitur inobedientia formalis, quæ semper peccatum mortale est: quia est formalis contemptus præcepti, & potestatis præcipiendi. Quare, etiamsi res levis sit, contemptus formalis mortiferus est.

VI. *Veritas* est virtus justitiæ finitima, *qua homo talem se vita, & sermone exhibet, qualis est.* De hac veritate, seu veracitate fuse disputatum est in Decalogum: ideo nunc a longiori sermone abstineo.

VII. *Gratia*, seu vulgo dicitur, *gratitudo*, est virtus quæ inclinat ad beneficia compensanda, & gratiam reddendam benefactoribus. Gratiæ, seu gratitudinis officia sunt continua be-

neficiorum memoria, & recordatio, honorem, & reverentiam benefactoribus exhibere, gratias agere, beneficia accepta celebrare; propensio voluntatis & animi promptitudo ad officia, & beneficia præstanda in quibus beneficia accipiunt. Immo, si fieri potest, plus reddendum est quam acceptum fit, ut a. 2. qu. cvi. a. 6. docet S. Th. inquiens: *Retinopendatio gratiæ respicit beneficium secundum voluntatem benefacientis: in qua quidem præcipue hoc commendabile videtur quod gratia beneficium excitat, ad quodcunque bonum. Et idea qui benefecerunt accipit, ad hoc obligatur ex debito benefacientis, ut similiter aliquid pro eo impendat. Non autem videtur gratia aliquid impendere, nisi excedat quantitatem accepti beneficii: quia quantitas recompensationis mensura est, non tantum secundum gratiam, sed reddere quod accepit. Et ideo gratia recompensatio semper videtur, ut pro ut possit aliquid maius retribuat.* Homines, quia natura corrupta superbi, ingrati communiter sunt: quia tamquam se declarare subiecho benefitio alterum facere, quasi in beneficiorum necessitatem, quodammodo se superiorem, & quasi superiorem indipse tenentur. Vnde Iuvenalis satira 5. *Ingratus est, sed (inquit Seneca lib. III. de benef.) qui dissimulat, ingratus qui non vult, ingratissimus, ingratissimus omnium qui abnegat.* Mutuo se in vita homines impellunt, quia communiter vitiosi sunt. Illi mutuas gratiæ poscunt, & ingratos alterum appellat, beneficia impendere refugiunt: quia illi contemnitur ingratus fuit. Virtuosi modo quibus alibi quia ingratitudo est, ut a. 2. q. cvii. *ad. 3.* S. Th. inquiens: *Ingratitudo dicitur aliquis esse peccator. Duo modo per solum commissum, puta quia non recognoscit, quod sibi laudis, vel muneris tribuit cuius pro beneficio accepit: & hoc non semper est peccatum mortale: quia, si ipse dicit, se non esse obligatum, quantumcunque illi aliquid liberalitas tribuat ad quod non tenetur: & in hoc fit defectus gratitudinis, non tamen incredulitas. Et tunc peccatum est, quia hoc pertinet ad negligentia quæ lem, aut excitans in ipsum beneficium, & ad ipsum gratiam, quamvis quod etiam sibi ingratitudo sit mortale: & peccatum est propter inconvenientia consequens, sed etiam propter contrarium quod ipsa tollit, quod est verificatio debiti benefacientis, sic ipse dicit, se in aliquo necessitatis esse, dicit modo dicitur aliquis ingratus, quia non solum gratitudinis impedit gratitudinis debitum, sed etiam benefactorem agit. & hoc etiam secundum conditionem hominum quod agitur, quemadmodum necessitatem mortalis, quandoque venenis, licuo in tempore quod ingratitudo quæ pertinet ad peccato mortali, habet perfectam ingratitudinis rationem; illa vero quæ provenit ex parvum vitale imperfectum.*

VIII. *Fundatur ingratitudo virtus ex iniuria, aut vita defendendo, aut iuste pugnando repellitur.* Et illicita, & vindicantis animo malum alterius ipsetur, illaque intendat. Nec reputatur, quamvis sectatur in malum illius a quo iniuria affectus est. Hoc enim ad odium animi, quod pugnat cum divino mandato *: Non vincas a malo, sed vince in bono malum.* Rom. c. xii. Licita vero est, quando publica, non privata authoritate ad vindicandum emendationem peccantis, aliorum tranquillitatem, & iustitiæ conservationem. Proinde criminum ad mitiam commissorum punitiones, quantum publicam iustitiam facitat. Quando vero pellit iniuriantem alicuius privatæ personæ, ut ob iniuria falcepes iniuriam commissam, ut ipsi de debitis caveat, iustitia, peccatum vitandi est, nempe *vindicatione.* Hoc virtuti opponuntur vitia duo. Alterum per excessum, & vocatur *crudelitas* (in *iustitia*, quæ modum punitiæ excedit) alterum per defectum, & est *clemitia* in punienda *nonpœna.*

IX. *Libertas est potestas iustitiæ officia, quæ in convenientia bonorum convertitur, quæ ad vita sustentationem convertit fuit, affectationem, & ipsa certitudo.* Ab hoc libertas, quæ quidem bonorum virtus ita reliquit & servat. Quicunque informatum quibuslibet dari a naturales non fuit: quia potest non habere, & ipsa dari, & propter se libertas repetant, quia facile difficultant iuxta, & potest, cum pro iuxta, & tempe, pecuniarum quibus ipsa conservantur omnes et difficultatis, quid intuitum, omnium non locus. Illi prudent, & non liberales fuit. Libertas non illi, nec tuis necessitatis laboratis, & liberalis agre excipit, dat libenter, quando, & prout oportet: nonquam petit iuxta vulgaris diliciosus.

Si quis in hac omnia multis vult gratias habere,
Det, capiat, quærat, plurima, pauca ministrat.

X. *Affabilitas virtus est iniitia propinqua, qua homo ad alios homines in civili conversatio, & conversatione ita dicta fuit, & facta modestior, ut nemium fuit, nec fuit, fuit affectatus.* Virtus hæc non tollitur ad familiares, & amicos, sed universe omnes quibuscum conversatur, amplectitur. Duo hoc virtuti opponuntur vitia per excessum; nempe *adulatio*, qua palpantur illi quibuscum conversamur, & *Scurilitas*, quibus omnibus commentum alionum non rectis inclinationibus, & moribus. Vitia hæc frequentissime grassantur, & tunc velut indumenta superbiæ, & vanæ gloriæ. Homines enim infati, & gloriæ vehementer, & adulantur omnibus, ut inde plausum libi & acclamationes competant, unde infertur vanæ gloriæ tumorem. Adversantur alia duo vitia per defectum, nempe *tedium*, & *morositas*, seu *fastigium*, quo quis alios contristare non mentur, omnia illorum dicta & facta vellicando. Vir morosus tos vultus, & superiorem tetricum præfert levvitatem, & tristitiam, & in colloquio, & gravatum aiaiis, & gravatim respondet. Vitium hoc to Superiorbus præsertim, & animosum contristat, & immodolitionem, & fructum omnem impedit quem parere ministerium libenter. Tempus inferiorbus impertatur damnat in Superioribus omnibus tetricum morositatem. Siquidem alquibus eximdem contristantur, & populariatem carpuntibus hoc, tale Eutropio, respondum prabuit, *Talem se Imperatorem esse precaret, qualem ipse Imperatorem esse precaretur, qualem ipse Imperatorem esse precaretur.* Indicia, & pertaneutum, iustitatio multum conferunt ad affabilitatem. Virtus tamen ipsa affabilis exercitio tradunt, morositatem, & tetricum humorem coercet, & vincit.

CAPUT IV.

De fortitudine, eiusque officiis, & partibus.

FOrtitudo est *virtus quæ animum ita roborat, quoadum rectæ rationi obtemperet, & mala circa eos quæ adeunt sit terribilia, ut nec perveniunt frangatur, nec contra quodpiam aggrediatur.* Virtus hæc in gravibus periculis excutit timorem, & tristitiam, moderatur audaciam, animum erigit, accendit, incitat adversus periculis maxime præmeditata, quæ subeunda sunt propter Dei gloriam, præcipue contra mortem ipsam, omnibus malis fortidabiliorem.

II. Fortitudo alia est *domestica*, qua firmitatem animi in omnibus calamitatibus, quibus opprimi animus solet, & a virtutis officio avertit, vitii fortes retinent, ut in amicitiæ fortunarum, patrimonii, parentum, honoris &c. Alia est *bellica*, quæ animum roborat adversus hostes hos corporales, sive spirituales. Hæc excellentorum Heroum, Abrahami, Moysis, Caleb, Iosue, Gedeon, David, Machabæi, Aquilonis, Martyrum, cæterique Sanctii, qui *perdem vinerunt regna, fortes facti sunt in bello, vertere vinerunt exercitus*; ut Apostolus loquitur.

III. Cum militia sit vita hominis super terram, hæc virtute præsertim obtinuit sint Christiani oportet, ut clamat *Ephes. vi.* S. Paulus. *Confortemini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli, & resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.*

IV. Duo sunt fortitudinis officia: agredio, & perpetio. Aggredione animus ad tradus, & pericula gravia: perpetione sustinet adversa, tormenta, calamitates, mortemque ipsam. Duo hæc, ut Tullius in colloquio, Agellius scribit, ubi docent perpetionem esse præcipuam fortitudinis officium. Difficilius enim quod est, timorem repellere quam audentem coercere. Hæc enim fuit duo vitia fortitudini opposita. Pure difficilius est non enhancos præsentiæ malo quam futuro: difficilius est diu manere immobilem tab malorum & adversitatum tuqo quam subito mora aliquod tratuum opus agredi: difficilius est cum fortiore pugnare quam debiliorem invadere. Quare martyrium est benevice fortitudinis factus. Hæc enim armatus Christianus immobilis perfidit in fide, & iustitia, a qua neque per mortem abduci valet; ut Tullius ipse ait, *Mortem*

V. Virtutes adiunctæ fortitudini *magnanimitas, magnificentia, patientia, & perseverantia.* Definitur *magnanimitas virtus quæ moderatur magnarum bonorum spem, & desiderium.* Magnos honores Deo illi tribuunt, quia tamen ut eos immoderate non expetant, neque primario intendit; sed cum primus vir tutuus, & præstantia fastinaq propter Deum aggredi, & agere studet, quibus magnos debuitur honor, ut a. 2. q. cxxxi. *ar. 2. ad 3.* S. Thomas docet. *Magnanimitas est ad circa honores, ut studeat facere ea quæ sunt honore digna; non tamen, ut eo pro magno affimet hominum honorem.* Vir autem magnanimus nihil adit contra virtutis officium, ut honores allequatur; quia magnanimitas iudem Angelicus fabdit. *Magnanimitas non est circa honores quæsumpsos, sed circa magnum honorem. Sicuti autem honor debetur virtuti, ita magnanimitas debetur magno operi virtutis. Et inde est quod magnanimus intendit magna operari in qualibet virtute, in quantumquidem ad ea quæ sunt digna magno honore.* Magnanimitati opponuntur per excessum *præsumptio, ambitio, & inanis gloria*; & per defectum *pusillanimitas.*

VI. *Magnificentia* virtus est annexa & affini fortitudini, *quæ ad magna opera in extremum necessitatem magnos sumptibus facienda secundum rationem, & divina legis amoribus animum erigit, & incitat.* Alia est publica, & sacra

quæ ad pios usus, ut ad sacrificia, ad erigenda templa, collegia, xenodochia, sumptus impendit. Alia est publica & civilis, quæ ad usus politicos, nempe ad Rempublicam conservandam, augendam, amplificandamque, ad naves, ad arces fabricandas, ad militum copiam colligendam, aliaque opera aggredienda, promovendaque pro status & regni conservatione expensas ingentes facit. Alia demum est privata, quæ vel magnifica munera alicui privato impertit, vel magnifica aggreditur in usum proprium, quando ratio propriæ dignitatis, decoris, & operis ipsius natura postulat, ut ædificia, quæ semel fiunt, & diuturna sunt. Statui tamen conformia sint oportet, ut magnificentia virtutis naturam habeat. S. Thom. 2. 2. *q.* CXXXIV. *ar.* 2. *ad* 3. illam magnificentiam dicit esse illustriorem qua splendida opera in honorem Dei magnis sumptibus fiunt. *Nullus sumptus* (inquit) *hominum operum est adeo magnus, sicut honor Dei: & ideo magnificentia præcipue magnum opus facit in ordine ad honorem Dei. Unde Philos. IV. Eth. dicit*... quod honorabiles sumptus sunt maxime qui pertinent ad divina sacrificia. *Et circa hæc maxime studet magnificus. Et ideo magnificentia conjungitur sanctitati: quia præcipue ejus effectus ad religionem, sive sanctitatem ordinatur.* Huic virtuti opponitur *parvificentia*, quæ est vitium, quo nimius pecuniæ amator, minus largitur quam ejus dignitatis ratio postulet, vel susceptum opus, ingentes sumptus requirens, non audet persequi, aut decore perficere, ob animi angustiam. Vitium oppositum per excessum est *prodigalitas*, qua quis majores sumptus profundit quam ratio exigat.

VII. *Patientia* virtus est fortitudini cognata, *qua mala præsentia æquo invictoque animo tolerantur.* Virtus summopere necessaria est, & quotidiana sit oportet. *Patientia* (inquit Paulus ad Hebr. 1.) *vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.* Duo vitia eidem opponuntur. Unum per excessum, nempe *impatientia*, qua quis plus justo de malis dolet, & tristatur. Vitium istud mortiferum esse potest vel ratione scandali, quod proximo ingeritur, vel ob mala quæ quis impatientia abreptus operatur. Alterum vitium per defectum est *insensibilitas*, seu animi duritiess, qua quis stupore quodam correptus nec propriis, nec alienis malis commovetur.

VIII. *Perseverantia virtus est qua homo firmum habet propositum persistendi in opere bono usque ad ejusdem consummationem, & roboratur ad superandas molestias & difficultates ex actus diuturnitate proficiscentes.* Eidem per excessum adversatur *pertinacia*, qua homo agendi propositum retinet, & persequi contendit, quando non oportet, vel plusquam oportet. Contra perseverantia constans est, usquedum tantum ratio recta postulat. Vitium per defectum est *inconstantia*, qua quis absque justa caussa ab opere suscepto desistit ob quamdam mollitiem, seu amorem voluptatis, vitæ delicatæ, aut ob inertiam vel pigritiam.

IX. Inter vitia opposita alicui virtuti, absolute loquendo, graviora sunt quæ per defectum quam quæ per excessum opponuntur. Sic gravior est desperatio quam præsumptio.

CAPUT V.

De temperantia, ejusque partibus, & officiis.

I. TEmperantia universe accepta virtus est *qua ad legum divinarum, & humanarum præscriptum operationes, & appetitiones humanas moderatur; sed & cupiditates, & affectus animi, qui contra rationem alliciunt, coercet.* Secundum hanc acceptionem non est virtus specialis. Prout enim virtus peculiaris est, moderatur appetitum juxta divinam legem, & rectam rationem in usu rerum quæ delectationem sensuum, præcipue gustus, & tactus, pariunt, ut sunt cibus, potus, & res veneree.

II. Vitia opposita temperantiæ sunt *intemperantia*, qua quis voluptates corporis, gustus, & tactus, præsertim venerearum immoderate, ac præter rationis, divinæque legis regulam appetit, eisdemque abutitur, præscriptum a ratione modum excedens. Aliud est vitium oppositum per defectum, quod dicitur *stupiditas sensuum*. Hoc vitium, quod perrarum est, omnes delectationes licitas & honestas, etiam necessarias, quas Deus ad hanc tuendam vitam, propagandamque instituit, rejicit, & aspernatur, ac si homo truncus esset, & stipes, omnisque sensus expers.

III. Partes integrantes temperantiæ sunt *verecundia*, & *honestas*. Dicitur verecundia *turpitudinis, & vituperii inhonestam actionem consequentis timor*. Sit ne vera virtus, disputant Philosophi. Illud est certum, a Deo commendari, tamquam virtutis præsidium. *Mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se* &c. inquit Apostolus *I. ad Timoth. cap.* II. Verecundiæ opponitur *inverecundia*, seu *impudentia*, qua homo turpitudinis nullum experitur sensum. Malus est pudor quo quis verecundatur paupertatis, ignobilitatis, aut calamitatum, aliorumque quæ absque vitio

suo evenerunt. *Honestas* virtus est *quæ hominem avertit ab iis quæ probrosa sunt*, ut ab immoderato appetitu voluptatum, & venereorum.

IV. Species temperantiæ sunt *abstinentia*, *sobrietas*, *castitas*. Officium *abstinentiæ* est moderari hominem, ut sibi temperet a cibo, & poto, quantum juxta rectam rationem decet, habito respectu valetudinis, personæ, & aliorum quibuscum vivit.

V. *Sobrietas* virtus est *quæ moderatur appetitum, & usum potus vim inebriandi habentis, secundum rectam rationem.* Mensura autem cibi, & potus, & somni, repetenda est ex fine proximo, qui est corporis valetudo, idonea ad mentis & corporis officia exercenda. De sobrietate, & abstinentia late disserui ... *V.* & alibi.

VI. *Castitas* virtus est *quæ regit & refrenat appetitum in usu venereorum*, & est carnalium voluptatum moderatrix. Triplex est, *conjugalis*, *vidualis*, & *virginalis*. Prima est voluntas firma abstinendi ab omni venerea delectatione, excepta ea quæ cum propria conjuge percipitur, & utendi conjugio juxta normam rectæ rationis, & divinæ legis. *Vidualis* est propositum constans firmumque abstinendi in posterum ab omni venerea delectatione ex conjugio percepta propter Deum. *Virginalis* est voluntas constans, & firma abstinendi per totam vitam ab omni actione & delectatione venerea. Duabus præcedentibus præstantior est virginitas. Abstinentiæ gula adversatur, sobrietati ebrietas, castitati luxuria.

VII. Virtutes temperantiæ annexæ sunt *continentia*, *clementia*, *mansuetudo*, *humilitas*, & *taciturnitas*, *studiositas*, *eutrapelia*, sive *jucunda urbanitas*.

VIII. *Continentia* dupliciter accipitur. Primo in strictiori significatu, quatenus est virtus *qua ab omni prorsus delectatione venerea abstinetur*: & sub hac ratione eadem est ac castitas virginalis, aut vidualis. Secundo in latiori significatione, quatenus virtus est *qua rationem confirmat, ne carnalibus desideriis, & pravis concupiscentiæ motibus vincatur animus.* Hoc secundo modo virtus est temperantia inferior.

IX. *Clementia* virtus est *quæ Superioris animum inclinat ad lenitatem in pœna exigenda*, quantum permittit justitia, recta ratio, disciplinæ bonum, delinquentis salus, & publica ædificatio, spectatis circumstantiis facti, caussæ, personæ, ceterisque. Si lex arbitrio judicis infligendæ pœnæ modum relinquat, amplior tunc clementiæ locus patet. De hac virtute dicitur Prov. XX. *Clementia præparat thronum.* Virtus hæc maxime Christianorum propria est. Eidem per excessum opponitur crudelitas quæ ultra modum pœnas exigit. Per defectum laxitas, seu nimia lenitas, qua pœna aut remittitur, aut minuitur, quando recta ratio dictat ad rei emendationem exigendam esse præfinitam pœnam.

X. *Mansuetudo* est virtus *iræ moderatrix*. Hanc præ ceteris nobis Christus commendavit, inquiens: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde.*

XI. *Modestia* virtus est *quæ tum interiores animi motus, tum externas actiones moderatur, ita ut nihil offendat aspectum.* Hæc virtus ita coercet omnes corporis actiones, ut nihil sit torvum in oculis, nihil elatum, nihil procax in verbis, nihil in gestu inverecundum, nihil in incessu fulutum, nihil in voce petulans. Vir modestus nec nimis elatos oculos habet, nec nimis depressos. Modestiæ virtus non Clericos tantum, nec Monachos, non Novitios, non mulieres, & puellas, sed omnes prorsus Christianos decet. Omnes enim alloquitur Paulus: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Modestia ipsa externa duplex. Altera quæ moderatur externos corporis motus, quorum memini: & huic modestiæ opponitur per excessum *petulantia*, & *insolentia*, & per defectum *rusticitas*. Altera est modestia exterior, quæ in cultus ornatuque corporis, in apparatu domus, conviviorum, supellectilis &c. mediocritatem congruam personæ, statui, patrimonio &c. servat. Contra luxum impudentium mulierculaxum, vanissimas pompas, & fastum quæ sunt vitia modestiæ opposita, plura dicenda essent, nisi longa oratione *Tom. II. in Decal. diss.* IX. contra ejusmodi vitia scripsissem.

XII. *Humilitas* est modestiæ soror, virtus scilicet *qua reprimitur, & frenatur animus, ne supra se tendat.* De illa supra egi, quæ legere poteris. *Taciturnitas* est virtus sermonis moderatrix, cui opponitur *garrulitas*, sive effrenis loquendi pruritus.

XIII. *Studiositas* virtus est *quæ studium scientiæ, & cognitionis acquirendæ moderatur, & modum præscribit, ac ordinem servandum in scientiis comparandis.* Ostendit quæ conditioni, statui, & capacitati scienda conveniant, quæve statui, professioni, & conditioni adversentur, ut 2. 2. *q.* CLVII. *art.* 1. docet S. Th. ubi quatuor modos recenset quibus peccari potest in addiscenda veritate, inquiens: *Uno modo inquantum per studium minus utile retrahuntur a studio quod eis ex necessitate incumbit. Unde Hieronymus: Sacerdotes, dimissis Evan-*

gelijs, & Prophetis, videmus comœdias legere, & amatoria bucolicorum versuum verba cantare. Alio modo inquantum studet aliquis addiscere ab eo a quo non licet: sicut patet de iis qui aliqua futura a dæmonibus perquirunt; quæ est superstitiosa curiositas ... Tertio, quando homo appetit cognoscere veritatem circa creaturas, non referendo ad debitum finem, scilicet ad cognitionem Dei ... Quarto modo, inquantum aliquis studet ad cognoscendam veritatem supra ingenii facultatem: quia per hoc homines de facili in errores labuntur. Vitium oppositum *studiositati* est *curiositas*, quæ dicitur appetitus inordinatus cognoscendi. Hæc inordinatio vel est ex parte objecti, & appellatur superflua cura cognoscendi ea quæ ad cognoscentem nequaquam pertinent: vel ex parte modi comparandi peritiam, puta si tempore incongruo, & intempestivo addiscere velis, vel nimio conatu, & immodico labore, qui obsit valetudini. Multis modis curiositas mortalis esse potest. 1. si legas libros prohibitos. 2. si utaris medio superstitioso. 3. si periculo peccandi mortaliter curiositas te exponat. 4. si studium curiosum, & superfluum sit caussa omittendi studium necessarium. 5. si quis curiositate compulsus ab alio scire studeat quæ revelari absque gravi culpa nequeunt. 6. si immoderatum studium graviter valetudinem lædat. 7. si quis epistolas alterius eo invito aperiat, legatque. Ipsa apertio epistolarum communiter mortalis est: quia tametsi non contineant, possunt tamen continere magni momenti secreta. Peccant illi ipsi qui frustula laceratæ epistolæ colligunt, conjungunt, & legunt: peccant quoque qui aliorum scripta invito Auctore legunt, vel publicant. Quam grave malum pepererit Evæ curiositas in pulcherrimi pomi visu, exploratum omnibus est. Curiositas videndi mulieres alienigenas Dinam filiam Iacob præcipitavit. Curiositas videndi mulierem se lavantem in scelus dejecit Davidem.

XIV. *Eutrapelia*, sive *iucunda urbanitas* virtus est temperantiæ affinis, & moderatrix iocorum, & ludorum iuxta rectam rationem. Contra illam frequentissime peccatur per excessum tam ratione materiæ, quia non raro ioci, & ludi peraguntur verbis, aut factis immodestis, obscœnis, petulantibus, periculosis: tum ratione circumstantiarum, quod ioci, & ludi exerceantur vel in loco & tempore indebito, vel contra personæ dignitatem, vel ratione immodici affectus, & longioris diuturnitatis. Quapropter virtute opus est, ut iocorum, ludorumque exercitium intra congruos limites coerceat. Hæc de iocis, & ludis *Lib. I. Offi. cap.* XXIII. scribit S. Ambr. *Licet interdum honesta ioca, ac suavia sint, tamen ab ecclesiastica abhorrent regula: quoniam quæ in Scripturis sanctis non reperimus, ea quemadmodum usurpare possumus?* cap. XX. *Caveamus ne, dum relaxare animum volumus, solvamus omnem harmoniam, quasi concentum omnium bonorum operum.* Per defectum peccari potest nimia morositate omnem animi recreationem detestandi vel in se, vel in aliis. Verum hoc in genere rarissime, in priori frequentissime peccatur. Et hæc pauca dixisse de virtutibus sufficiat, quarum praxis plus prodest quam disputatio.

CAPUT VI. & ULTIM. ALLOQUIUM
AD CONFESSARIOS
super Beatitudinibus evangelicis.

I. HUic CHRISTIANÆ THEOLOGIÆ DOGMATICO MORALI finem impositurus ad vos, o Confessarii, in quorum præsertim commodum, & utilitatem, hoc quale demum cumque sit, opus edidi, sermonem meum converto, & cum Paulo *II. Cor.* VI. dicam: *Os nostrum patet ad vos* (o Confessarii) *cor nostrum dilatatum est.* Dilatatum, inquam, est, quod opus laboriosissimum, & undique difficultatibus circumseptum ad metam, infinita Dei misericordia auspice, tandem perduxerim. Os meum igitur patet ad vos, o viri Dei, ministri IESU CHRISTI, animarum Pastores, & vineæ evangelicæ cultores. In duodecim ego volumina Christianam Theologiam digessi, in quibus pro sana doctrina contra novam opinionum laxitatem pugnatum est. Experientia ipse diuturna didici, ex disputationum contentione remitti potius quam incalescere divinæ caritatis fervorem, & virtutum culturam. Hinc est quod sæpe vos in hoc theologico cursu monuerim, ut a quorumdam librorum lectione vobis temperetis, in quibus a capite ad calcem in utramque partem dissertatur, velitigatur, contenditur. Eo omnia plerumque recidunt, ut in rebus controversis a divinæ legis in controversiam vocatæ iugo homines subducantur, ut illæ sententiæ quæ appetitionibus humanis magis arrident, & sensuum illecebris favent, & promoveantur, & triumphent. Nullæ ibi, aut saltem raræ, & brevissime ad virtutum officia, ad evangelicæ perfectionis studium exhortationes, & incitamenta. Hæc ad aliud librorum, quos asceticos, & spirituales vocant, genus rejiciunt, ac si Theologia evangelica altercari, litigare, & cavillari doceret, & non spirituales, sed corporales essent ejusmodi libri, in quibus de vitiis, & virtutibus continenter distinctiones, subdistinctiones, distinctiunculæ, litigia, & subtilissima effugia occurrunt. Quæ omnia mentis humanæ imbecillitatem, infirmitatemque evincunt. Sæpe inter disputandum in hoc cursu theologico, occasione data, exhortationes inserui, quibus lectorum animos ad virtutes excolendas inflammarem, odiumque adversus vitia accenderem. Et hoc mihi vitio verti a pluribus non ignoro, quod hæc Concionatorem, non Theologum deceant. Verum tantum abest ut hæc reprehensio ullam pœnitendi caussam exhibeat, quin vellem frequentius id a me præstitum fuisse. Quare, ut sterilem disputandi rationem in hujusce operis calce quoquomodo compensem, brevi de virtutibus tractatui adjicere beatitudinum explicationem decrevi. Hæc sola beatitudinum simplex explanatio, & seria meditatio plus spiritum vestrum, o Confessarii, fecundabit, plus unctionis sparget, plus fervoris accendet in cordibus vestris quam ingentia disputationum volumina. Quorsum hæc? Quia nisi vos, o Confessarii, intus caritate succensi, virtutum evangelicarum cultu exercitati, & mortificatione roborati fueritis, verendum est ne sterile futurum sit ministerium vestrum. Relicto igitur certamine & contentione, spiritum evangelicæ legis, quem beatitudines a Christo Domino recensitæ continent, degustare tranquilla oratione studeamus. Illas ego distinctis §§. exponere pro modulo meo curabo.

§. I.
BEATITUDO PRIMA.

Videns autem Iesus turbas, ascendit in montem; & cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus: & aperiens os suum docebat eos, dicens: beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Matt. V.

I. HUnc divinum celeberrimumque sermonem, quem Christus Dominus in monte habuit, a beatitudinibus exorsus est, per quas veluti per gradus quosdam ad cælum ascendunt quotquot sunt in vitam æternam præordinati. In hac prima beatitudine triplicem Patres paupertatem distinguunt. Prima est eorum, qui sunt pauperes patrimonio, & affectu divites. Altera illos comprehendit qui sunt pauperes affectu, & patrimonio divites. Tertia illos complectitur qui & affectu, & censu pauperes sunt.

II. Prima paupertas excluditur a regno cælorum. Pauperibus quippe spiritu merces æterna repromittitur. Isti autem affectu divites inhiant divitiis, quibus carent, & dolis, fraudibus, aliisque illicitis mediis non parcunt, ut illuc quo feruntur avaro affectu, perveniant.

III. Paupertas tertio loco indicata, cujus amore succensus Christianus abdicat se omnibus facultatibus terrenis, & tam interno affectu, quam externo opere rejicit divitias omnes eo fine, ut nudus, & pauper Christi Domini vestigia calcare valeat: paupertas hæc, inquam, non præcipitur, sed consulitur, tamquam æternæ salutis comparandæ validissimum præsidium.

IV. Paupertas loco secundo producta, qua quis ita comparatus est, ut omnes mundi divitias amittere malit quam a fide Christi desciscere, vel divinam legem violare, omnibus Christianis necessaria est. Hoc paupertatis spiritu præditi sint oportet Christiani omnes. Qui iam animatus non est, ut ad angustias redactus aut christianam Religionem ejurandi, aut omnium bonorum jacturam sustinendi, non eligat spoliari omnibus bonis, & vita ipsa potius quam a vera Christi religione abscedere, ejusque legem infringere, ingredi regnum cælorum nequit. Porro ut Christiani id præstare valeant, hanc spiritus paupertatem excolere, & quotidiano affectu se se in eadem confirmare debent. Sæpe meditandum illis oraculum Christi *Luc.* XIV. est. *Omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Quis dixerit paupertatem spiritus excolere Christianos illos qui fœnore, injustis contractibus, litigiis illicitis, mendaciis, & perjuriis augere patrimonia student?

V. Hic paupertatis spiritus coercet intra moderationis evangelicæ confinia illam ditescendi cupiditatem omnibus insitam. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus:* inquit *I. ad Timoth.* VI. S. Paulus. Qui inexplebili divitiarum cupiditate ardent, spiritu paupertatis penitus frigescunt, & a via cælorum aberrant. Hæc spiritus paupertas divites obstringit, non modo ne cor divitiis non apponant, verum etiam ut æquam earumdem portionem ad legis evangelicæ normam pauperibus christiana liberalitate largiantur. Subdit ibidem ad Timotheum S. Paulus: *Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum, bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant* vitam

vitam æternam. Hoc pacto diviteſ cenſis, pauperes ſpiritu & ſtultis erunt, ſi neceſſarium ad cœgnoſcendam ſapientiam, inopeſkos ſua egeſtate pauperibus ſtudeant. Quid, ſi hoc tranſcribunt innumera alia Scripturarum oracula, & innumeræ ſuppleta divinitus ſacrimonia? *Qui volunt diviteſ fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diabolo &c. Quam difficile qui diviteſ ſunt intrare in regnum cœlorum! Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire quam diviteſ &c.* Quæ omnia exiſtunt, quam neceſſaria ſit ſpiritus paupertas, contraria alioquin ſu perbiæ, avaritiæ, luxuriæ, & ceteris hominum appetitionibus. *Radix omnium malorum cupiditas*, inquit Paulus: quia ſicut radis tantum alit plurium cum ramis ſuis; ſic diviteſ nutriunt lasciuniæ omnes paſſiones. Hanc cupiditatem eveliendæ Chriſtus antidotum paupertatis ſpiritus applicandum præcipit; ſicut deprimendæ ſuperbiæ, quo intimum contin pecatis eſt, oppoſuit humilitatem. Et quemadmodum, ut non humiliatatem doceret, humiliari ſolum ſubjecit ubique ad Eliam: ſic, ut in paupertate ſpiritus excolenda non infunaret, animaret, cum elves eſſet, egenus fa-ctus eſt non vitæ ſed morum.

VI. Si vot, o Conſeſſarii, hanc evangelicam paupertatem imaginem aliqua animæ vestræ adcipiam habuerit, ſi eam & moderatione, & opere colueritis, doctiores eritis quam ſi linguarum diſpicantiarum vicinia memoria teneretis. Hæc ſola Chriſti ſententia, *Beati pauperes ſpiritu*, ad Cracitiæ pedes humili animo expoſita, & contemplata plus luminis vobis infundet ad eveliendam, vel cognoſcendam illam omnium malorum radicem cupiditatem diviteſcandi, quam ſcholarum ſoqueſtia, plurium Caſuiſtarum ſtudium. In hac evangelica paupertate ſcholæ eruditi, omnes quæ de contractibus, de cambiis, de uſuraiis exorgunt difficultates, facillime reſolvetis.

§. II.

BEATITUDO SECUNDA.

Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram.

I. MAnſuetudo eſt firma ſtabilitas animi, qua nullis ſuis ſed contumeliis, aut laſſi bus affecitur. Deſcribitur aliis verbis, quod ſit modeſti animi tranquillitas, quæ nulla rerum adversitatem perturbatione, nulla calamitatum procella laſſatur, aut concutitur ab eſt ſimpli quidam ſtarctar, quam nulla ſuperat amaritudo, nulla miſeria conturbat, Heine Gioſſa in hunc verbo, *Beati mites*, inquit: *Mitis eſt qui mentis aſperitas, ſeu amaritudo non affert, ſed ſimplicitas ſuavi animum intuentis patientiæ proferendam inſerit;*

II. Chriſtiane mentiuntulum imaginem depingit S. Petrus *Epiſt. I. cap. III.* his dicentibus. *Non reddentes malum pro malo, aut maledictum pro maledicto, ſed e contrario benedicentes; quia in hoc vocati eſtis, ut benedictionem hæreditate poſſideatis; qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coercet linguam ſuam a malo, & labia ejus ne loquantur dolum.*

III. Præcepum manſuetudinis, ſiſecundo beatitudine a Chriſto promulgatum, urget, in adverſis, quibus divina violantur conſilia, ſtatuor, non enim exercenda eſt manſuetudo, & humilitas non oportet ſub mano cœlestentis Dei. 2. Cum ſe in eſſere nitentes ad alicubi intrinire nobis incipiat occaſio. 3. Servanda eſt manſuetudo erga proximiores, cum in aliqua ſive gravia, ſive levia probabitur.

IV. Ad primum caſum quod attinet, pracharum mentiuntuſtulis ejuſmodi nobis meditandum obiicit Regius Prophera Pſ. LXXXI. *Mitemini Domino Deo vestro, & vestra ſuperbiam ejus.* Sed quamam eſt hæc tanta manſuetudo, cuius ut recedentet Dominus, cum David Heroica ſanctiſſimi Regis mentiuntuſtulis ejuſmodi? *II. Reg. cap. XVI.* ubi convicius ab Semei inereſtoliter iacefitur, & ſapidibus innectitur, non modo illi non ulciſcitur, *Dicit enim etiam Abiſai Siliam Saruiæ, conſiciatuis caput amputare, ut Regis iniuriam vindicaret) exponenti, his verbis ait: Dimittite eum ut maledicat, ſi Dominus enim præcepit ei ut maledicat David; & quis eſt qui audeat dicere, quare ita ſic fecerit? Et ait Rex Abiſai, & omnibus ſervis: Ecce filius meus, qui egreditur de lumbis meis, quærit animam meam: quanto magis nunc filius Iemini? Dimittite eum ut maledicat iuxta præceptum Domini; Forte aſpiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna.*

V. Quis non miratur tantam in ſuam tuitionem Regis manſuetudinem? Conſiderabat ille Dominum præcepiſſe ſui humiliationem, permittendo Semei inſultarem, ut interpretantur Patres. *Nunquid in me blaſphemo Deus?* (inquit ſerm. XXXV. in Cant. S. Bernardus) *Abſit, ſed in vitus eſt ad humiliandum David. Nec datuit Prophetam, quippe cui incertæ, & occultæ ſapientiæ ſua manifeſtavit Deus: ſed ad ſuam.* Bonum mihi, quod humiliaſti me, ut diſcam iuſtificationes tuas. *Videtur quia humilitas inſtiſſent ſoo? Humilitas dixit, & non humiliatio. Quanto humiliatior, ut humilis non ſimul, alis cum tuscere humiliantur, alis pacientur, alis libentur.* Nec violatus promiſſionis David accuſari potuit, quod mortuum Saulem non ſecum ſtatim procepit: tum quod proinderat iniuriæ remittionem: ſiquo dum ipſe vitam ageret; ſiquo exacha obſervavit, quantum poſt mortem ſuam ſecum ſtatuit exequendam præcepit: tum quod abſque manſuetudine, in ſuione Regio animadvertunt in delinquentes.

VI. Secundum præceptum manſuetudinis erga proximos, ſi omni quidem tempore, ſed præſertim cum delicaude ſaluqate intuitur opportunitas le ioeffert, & ſecundum adorandum Deum accidit. Sum e Patris. v. Iobetur. *Sic ergo offers omnem tuum odium, & ſuperbiam, & fraeter quin fraeter tuus habet aliquid adverſum te; relinquite ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.*

VII. Urget quoque præcepum manſuetudinis erga proximum, cum eam ex divino mandato contingere debet, ut Apoſtolus ad *Galat. VI.* admonet. *Fratres, ſi præoccupatus fuerit homo in delicto aliquo, vos, qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi instruite in ſpiritu lenitatis, conſiderans teipſum, ne & tu tentetis. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.* Nihil ad miſericordiam ſic inclinat ut proprii peccati meditatio. Nihil æque coerciuentis veniam tangit, & lunt, ac proprii delicti ſuiſſe. *Alter alterum oneratus portate*; idell, ſingulis alionum infirmitatibus, peccatis condonant, illis diſimulant, eaque ut propria ferant, fraterna caritate contingant in ſpiritu lenitatis, in illione unione ſe eamdem, ut omnedinionem, non punitionem fratris intendant. Hoc ſi prædiverint, legem Chriſti adimplebunt. Hoc ſi omiſerint, legem Chriſti conculcabunt. Hæc alius animo haereant.

VIII. Manſuetudinis præceptum tertio loco prohibet ne contra noſmetipſos ob commiſſa peccata ultra modum ami, ſolliciti, molieſtique ſerant. Reſta ratio tabet ut de peccatis delearnus noſtra, ſed dolor noſter humiliationem, & confuſionem intra modum parere debet, non immoderatam incundiam, & deſperatam triſtitiam. Hæc enim nimia triſtitia, & anxia ſollicitudo, non ex humili contritione, ſed ex arcana ſuperbia, & propulſuo amore, ſua ex occulta ſuperbia proficiſcitur. S. Ioannes Climacus in VII. ſuo ſcalæ gradu, de calumnidi, qui etiamio doctrine compeſi adventus ſemmipiso ultra meridiam indignabantur, hæc ſcribit. *Hæ ſunt, quod promam rationem alterre varias ex pacto plerisque, neque, nisi ſuſtinentibus ſuis monitis, intueri poterant calamitatibus illos humanis qui peccatum omne alterio peccato vindicare ſolent. Et cum abſque ſcriptura artificiſtum demonstrandi impedimentum, & malitiam, nihil prorſus aut quam ut de me ipſo, & de meis ipſius falute fuit quam ut de me ipſo, & de meis ipſius falute deſperarem.* Hoc pertuto accidit, quia contumeliis, non ſtatimus ſubiecuit, non ſtatimus in doctrinis monitis. Documentum eo pertinet, ut cor noſtrum contritum ſit & humiliatum, non ſuperbio dolore inflatum.

§. III.

BEATITUDO TERTIA.

Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.

I. BEatos prædicat Chriſtus qui lugent non carne, ſed ſpiritu, ab æterna patria abſentiam, qui illuc ſuspiria ita intendunt, & ſpem dirigunt. Hanc ſuprium triſtitiam deſcribit ex tuo ſcala VII. gradu S. Ioannes Climacus, inquiens: *Luctus qui ſecundum Deum eſt, qui quotidie cœtera triſtitiam, & cordis compunctionem deinde perpetis afflictio, qui cum gaudium voluit cuiuſdam ſuavis impetu ſumma bona fruitionem conſequitur, & quarta, cuius deſiderium voluit ardentiſſima ſitiens ſit, cuius cordis ſuavitatem gravitiſſima laborioſa perpetitur, ad cœtus denique perſuſſionem triſtitiam ſuſpirets, non triſtitiam ſuſpiria admittitur.*

II. In hunc lugentium conſum perſeriti ſunt nequentes illi omnes lucuſi, qui inſanientia mundi adhuc perulſi rorum temporalium ſuſtinentiam lugent. Hi ſuspiria humanitatem non perſuant vaniſſimæ illæ amaſie, les matronulæ, quæ emeuritis ſuis lacrymarum prætiligiis illiſione ad ſua propinquia deſiderio vinos pertentant: neque amaſii illi qui inſano muliercularum amore, veluti phiſtrogoudam dementiat, gemunt, lacrymantur, lamentant, & tomet ad ſolum, quas elitiſſim deperiunt, amplexus pervenianti. Quid de avaris, & univerſis mundi mancipiis dicam, qui perpetuo illecabrarum lucuſi gaudio delicqatiſcant, quique vix unquam amittionem æternæ felicitatis lugent? Quamquamenim Chriſtiani ad hanc ſpiriamitis laetitiæ perfectionem præcepto non urgantur, tamen qui numquam ſuſpiria lugent, ſed lacrymabunt exultant in hanc fuculi delicias, cum beatis inceniibus partem in altera vita non habebunt, ſed æternas ibi effundant lacrymas. Contra illos Chriſtus Dominus Luc. VI. cla-

mat: *Va vobis divitibus qui habetis consolationem vestram: va vobis qui saturati estis, quia esurietis: va vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis, & flebitis.*

§. III. Etenim Christus interminatur maledictionem divitibus hujus sæculi, qui opum splendore, qui fugaci hujusce felicitatis illecebre, & umbratile voluptatis delicias animos luxu obleitant. qui inter pauperum & viduarum ærumnas, & innocentum calamitates ridendi, & prodigo luccellu inflati & cupidi triduiant.

IV. Qui amantissimi patris demortui recordantur, vix contrere amarissimo luctum valent. An Christi Domini amantissimi omnium parentis tot contumelias affecti, tot percussionibus lacerati, tot doloribus, & plagis sauciati recordantur Christiani illi qui cantionetur in tricliniondi deliciis ornatus? Quo fitet qui Christum passum, & pro nobis gemitibus inenarrabilibus apud Patrem interpellantem recordentur, & adimplenti quin carne sua cæsa deliant pollicti cibi? Sed proh dolor! Delolarione dolorata est terra: iactatur Christi Ecclesia antiquus vitiorum graffantur lupus ubique quoque, & omnem ferme ordinem ac statum invadunt: & vix eli qui recogitet corde. Totus fere mundus in malignio positus eli. Verum de hoc mundo gandente, & letabundo hæc Christus prædixit. *Mundus autem gaudebit, vos vero contristabimini: (sed contristetur vestra tristitia in gaudium, & gaudium vestrum nemo tollet a vobis.*

§. IV.

BEATITUDO QUARTA.

Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

I. VArie sunt Patrum interpretationes in hanc Christi Domini textum. Alii intelligunt beatos illos esse qui propter iustitiam exagitati, & cruciati fame & sitiunt laborant. Ad hunc famem & sitim non omnes Christiani attinguntur, sed illi dumtaxat quos, divina providentia hic adiponentur, atque penuria ad hunc necessitatis articulum adegit. Ex his fuit Apostolus, civis aliquin Romanus, & plures alii, de quibus I. *Cor.* IV. hæc prædicat: *Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabilis sumus, & laboramus operantes manibus nostris.* Alios vero miris laudibus extollit ad *Hebr.* XI. inquiens: *Circumierunt in ovinis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cavernis terræ.* Innumeri fuerunt Christiani qui fame, sitim, & continuam penuriam, immo mortem ipsam propter iustitiam lævibo animo perpetierunt. Ad hanc fidem, & famem allingunturur Christiani omnes innumerum temporum. Etiam & famem obtrectarum sustinere pertinet illi tenentur qui pro eiborum copia in obscenas commovetur libidines, qui periclitari penitentiam ob penuriam vident, ut illum mortii subducant.

II. Alii hunc locum interpretantur de iustitia, quæ mitis, & mansuetudine, & continentia, cum ente flagitantibus, denegatur. Beati sunt qui hanc iustitiam sitiunt, & denegatam tolerant, utpote ad sæcularem pertinent, & sanctificationem a Deo ordinatam. Verum illi beati a Christo vocantur, impobii, & fideli illi sunt qui hanc iustitiam prædicare vocantur.

III. Alii demum interpretantur verba Christi de fitiet & fame, idest de ardenti desiderio consequendæ iustitiæ, & in iustitia, quæ eli omnium virtutum graffantur locum obtinet. Hæc eli communior & verior Patrum interpretatio. Porro hanc efurire & sitire iustitiam omnes Christiani adimplere debent. Unum indare sufficit S. Aug. qui in hanc locum eleqventia scribit, inquiens: *Non enim ad saturitatem iustitiæ, cum sitiretur, vocantur: qui sitiunt ad eum, cum bibit, efurienda & sitienda cuncuntur. Beati quippe qui esurium & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Quemadmodum ergo peregrinantes a Domino per eidem ambulamus, non per fiducium (unde dictum est: Iustus ex fide vivit) hac est ubique in ipsa peregrinatione iustitia, ut ad illum perfectionem, plenitudinemque iustitiæ, ut in Deum ipso cum eam plena, & perfecta caritas erit, nunc ipsius cursus rectitudine, & perfectione tendamus, cæli gaudia corpus suffrum, & fortitudo fidei tenuis, & abominesque in dandis beneficiis, & diminiendis qua in nos fuit commissa, peccatis, hilarius ex corde fomendo, & ostentandus indefinenter infirmando, & hac Ecclesia IN DOCTRINA SANA, qua ædificatur fides recta, spes firma, caritas pura. Hac est vopta iustitia, qua cuncuntur esuriendo, & sitiendo ad perfectionem pleniudinemque iustitiæ, ut ea possint saturentur.* Plura hac attinentia ibidem habet Augustinus, quæ quæreto Sapientissimam interpretationem S. Bernardi, quam exhibet *epist.* CLIII. supra recipiti.

IV. Beati igitur vocantur a Christo qui famem & sitim corporalem patiuntur, ut eiusdem iustitiæ conformentur, ut martyres, & pontifices; vel qui indiam, & penuriam, sibi a divina providentia immissam ad probationem & sanctificationem, christiana patientia tolerant; non qui populis, vidua, aliisque innocentibus opprelis iustitiam adimplirunt, vel adimplirare conantur; tum denique qui in evangelica caritatis ardio inflammati ardentes peroantur, ut ad perfectionis fastigium ipsa virtuti ascendant.

§. V.

BEATITUDO QUINTA

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.

I. MIsericordiæ opera nam corporalia, tum spiritualia Christus præcepit reqmitis verbis. Eos beatos declarat qui existentes pascunt, qui sitientes potant, qui opercuna nudos, qui ed-mant capiivos, qui egrotos visitant, qui mortuos sepelinunt: similiter illos beatis predicat qui corrigunt peccantes, ignorantes imbuunt, dubitantibus resle consulunt, pro falute proxime Deum orant, conlolantur tristitia, gaudentes alterius fruunt, & offensas remittunt. Hæc omnia ad hanc quintam beatitudinem attinent. Duo tamen opera, omnia inpolicitati, quantum hæreticis, Christus Dominus includit, & lapidetur *Jo. xi. de verb. Domini* inquitit S. Aug. *Dum sunt egeno misericordiæ, qua non desunt, qua ibi-nister Dominus pasuit in Evangelio. Dimittite, & dimittetur vobis. Date, & dabitur vobis.* ... *Dicit enim Deus: Dimitte, & dimittetur tibi. Si ego prior dimisi, nonne vel ipsa, Deus & mea dimisisti, removebo te, & quidquid tibi dimiseram, repiendo tibi vos enim monstrar venias, non fallit, non fallitur Deus, qui habet thesaurum. Sic & Sacra vobis Pater veler, qui in cælis ad-hoc pater Patrem, imitare Patrem. Si enim omnes non omnes, omnes omnes, omnes omnes, vobis sta, inquit, Pater esset cælestis, & non terrestris omnipotentiæ huiusmodi de cordibus vestris. Ne dicas: Ingrata, ingrata, & corde differens. Supplicium enim illuadit tibi Deus, minando omnipotentiæ. Novit Deus hoc dicere. Verum tuum bonum audivit, confiteriam tuam Deus infuscat. Si dicis, dimitto, dimitto, Mihi dimittitur, & ego dimittito in corde, quam illaudar, ex, & emulatio in corde.*

II. De altero misericordiæ opere quod præcipue Christus commendat, non minus apertus fuit evangelica oracula? inquit enim cap. VI. Lucæ: *Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & superefluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.*

III. Innumera fuit Scripturarum elogia, & privilegia eleemosynæ & Deo consella. Hæc a peccatis liberat, plenam de præteritis impetrat remissionem, & a futuris preservationem. Verum tum Scriptorat sanctæ, tum Patrum testimonia in eleemosynæ commendationem recili *Tom. II. In Decal.* Idcirco a fastidio tormone nunc abliinco.

§. VI.

BEATITUDO SEXTA.

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

I. COdis mundities, in caritate ejus consistit, quam Christus Dominus in cælis præcipit. Caritas enim ignis cælestis eli, qui pingue cor nostrum ab omni immundicia mentis, & corporis. Qui ergo carissimi cælesti mundicieni cordis ab omni inquinamento immaculatum possidell. Caritas enim, inquit I. Cor. XIII. Patiens, omnia tibi fibicit, inimicus inpeat, & sibi amicos facit vel inimicos. *Patiens est, benigna est. Caritas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudit autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sustinet.* Deus ipse caritas eli, & qui manet in caritate, in Deo manet. Ergo in caritate purifitet.

II. Quo igitur obligatione affringuntur ad caritatem, eadem obligantur ad cordis puritatem, & mundiitem. Hæc præditos Christianos & enumeri, omnem scopie lumen, omnem macplant, & immunditiem detellunt. Si plura de caritate capis, legeis Tom. I. *in Decal.*

§. VII.

BEATITUDO SEPTIMA.

Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.

I. TRiplicem distinguit pacem S. Thomas, cum Deo, cum seipso, cum proximo. Pacem definit *Lib. XIX. de civ. Dei c.* XIII. S. Aug. his verbis. *Pax omnium rerum est tranquillitas ordinis. Ordo autem est parium dispariumque rerum sua cuique tribuens loca dispositio.* Pax corporis est ordinata partium temperatura. Pax animæ rationalis est ordinata requies appetitionum, seu cognitionis, & actionis consensio. Pax hominis cum Deo est ordinata in fide sub æterna lege obedientia. Pax hominum est ordinata concordia. Pax domus & civitatis est ordinata imperandi, atque obediendi concordia cohabitantium.

II. Pax generatim accepta dividitur in bonam, & malam. Pax mala triplex, inquit S. Bonav. *Diet. sal. tit.* VII. *cap.* VI. nempe *pax inquinata*, qua improbi foedus ineunt ad patrandum malum. *Pax simulata*, qua vulpelles, & vafri hilarem vultum produnt, & interno odio ardent. *Loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.* *Psal.* XXVII. Ultima est *pax inordinata*, ut cum major paret minori.

III. Nihil Scripturæ sanctæ crebrius efficaciusque inculcant quam pacem mutuam cum omnibus. Apostolus Rom. XII. *Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes .... solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis.* Rursus Ephes. c. IV. *Super omnia autem caritatem habete, quod est vinculum perfectionis, & pax Christi exultet in cordibus vestris.*

IV. Hanc pacem Christus nobis reliquit veluti hereditatem. *Statuit illis testamentum pacis. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Non quomodo Mundus dat, ego do vobis.* Ioan. XIV. Pax quam nobis Christus commendat, sororem veritatem annexam habet. *Pacem, & veritatem diligite.* Et quoniam veritas paucis arridet; ideo pauci sunt qui veram pacem diligant. Amatores seculi pacem iactant quæ seiuncta a veritate est; sed hæc pax non est, sed pacis simulacrum. Pacem illam semper prædicarunt Prophetæ falsi. *Deceperunt populum meum, dicentes, Pax, & non est pax.* Ezech. XIII. Hæc pacis ementita simulatio zelum Davidis accendit. *Zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.* Adversus hanc pacem hæc Christus Dominus Matth. X. pronuntiavit: *Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere. Non veni pacem mittere, sed gladium.* Heu quam multi æternum pereunt, ementitæ pacis simulacro decepti! Pacem plurimi exaltant, ut propriæ quieti, commodo, & utilitati consulant. Pacem extollunt, quæ de ruina Christianismi manat, humanorum respectuum lenocinio capti, ne scilicet odium adversus se concitent: ut hominibus amabiles se se exhibeant, Christi causam produnt iniquo silentio.

§. ULTIMUS,

in quo Confessarii ad evangelicæ legis studium animadvertuntur.

I. HActenus septem beatitudines Christus Dominus declaravit quæ sunt veluti septem salutis nostræ æternæ signa, & præsidia. Vestrum nunc appello iudicium, o Confessarii. Nonne hæc simplex septem beatitudinum expositio, hæc nativa christianæ professionis imago, hoc evangelicæ sanctitatis specimen, tuo penicillo meo adumbratum, Christo ipso materiam subministrante, plus unctionis ciet, plus divini amoris in cordibus vestris accendit quam plurium voluminum contentiosæ dissertationes? Quid, si integrum Christi Domini sermonem legeritis ipsius divina voce expressum? Quid, si integra Evangelia, & Epistolas apostolicas sena humilique contemplatione meditati fueritis? Addit ibidem Christus velati ad beatitudinum complementum: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Evangelicæ perfectionis fastigium, ad quod beatitudines viam parant, tolerantia est persecutionum mundi propter iustitiam, & veritatis divinæ defensionem. *Omnes quippe qui pie volunt vivere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur.* Huc recidunt omnia.

II. Hæc sola, o Confessarii, beatitudinum doctrina, mentis dentibus bene mansa, & moribus vestris expressa, sapientiores vos efficit, & in peragendo ministerio aptiores quam si millenas casuum resolutiones memoria teneretis. Expergiscimini ergo, & huc conferte studia vestra. Animarum regimen onus est angelicis humeris formidandum. Cur quæso? Potissimum sane ob gravissimam difficultatem ligandi & absolvendi, quin ad aliquod aut nimii rigoris, aut redundantis indulgentiæ extremum declinetur. Quod periculum hac potissimum ætate eo est gravius, quo, sublatis libris poenitentialibus, circumstant volumina casuistica, in quibus de absolvendis, ligandisque reis tanta est opinionum varietas, ut nisi in evangelicæ doctrinæ versati simus, facillime Sancta sanctorum scelestis distribuamus. Confessarii itaque quibus curam habent animarum, & quidem in ministerii parte omnium difficillima & tremendissima. Huiusce curæ, & villicationis rationem exactissimam reddituri Iudici divino sunt. An hæc recogitant illi qui Confessarii ministerium anxii, & solliciti aucupantur, & velati sacrilega nundinatione versantur, tamquam professionem civilem, unde vel victum sibi captent, vel viam sibi parent ad gradus altiores obtinendos, vel denique ut aliquod officium exerceant, & confessarii nomen titulumque iactare queant? Et quo sunt ignorantiores, eo sunt & prodigaliores in proiiciendis margaritis ante porcos, & audaciores in calumniandis viris doctis, qui ad Evangelii normam absolvunt, aut ligant. Deplorat S. Basilius eiusmodi & cæcos ducentes, & cæcos ductos, de *abdicat. rer.* his verbis. *Contendit adversarius noster, ut nobis persuadeat, ut aliter nos credamus propter vitia simulata quadam honestatis specie commendante; ut hoc modo innumeris nos libidinibus irretiat. Si ergo cum corpore tuo mitius agere volens, magistrum tibi quæsieris totum se ad vitia tua demittentem, fortasse una in eamdem perniciem ruentem, frustra mundanis rebus mortuum remisisti, qui cæcum tibi ducem asciveris, cuius ductum secuto in foveam tibi sit procedendum.*

III. Opportunissima est lamentatio P. Vincentii Contensonii, viri doctissimi, atque elegantissimi *Lib. VI. diss.* III. *cap.* II. *specul.* 2. ubi hæc habet. „ At vero, iuxta modernos Probabilistas, sicut „ quælibet opinio probabilis tuta est agen„ dorum regula, ita quilibet de plebe do„ ctus, quilibet Sacerdos, post semel aut „ iterum perlectum *Bertinum*, *Bonaldum*, „ post exploratum compendium *Dianæ*, vel „ *Bonaciæ*, idoneus habetur regendis ani„ mabus dux ...... Vidi non sine a„ cerbissimo doloris sensu in quibusdam „ communitatibus, auctoritatem non me„ diocrem profitentibus, excipiendarum Con„ fessionum curam infirmissimis ingeniis „ committi, quibus perpensa divinarum „ rerum cognitio nulla, nulla librata iudicii „ maturitas, sed temeraria de rebus ignotissi„ mis, & minime meditatis disserendi fi„ ducia ...... O plangendam angustis„ simarum rerum profanationem! .... „ Væ peccatoribus in huiusmodi duces in„ currentibus. Sed terribilius væ Prælatis, „ tam miseros duces tam damnabiliter præ„ ficientibus! “ Non ignoro, me alibi hoc Contensonii testimonium transcripsisse; sed iuxta Platonis dictum, quæ opportuna sunt, & bis, & ter inculcanda sunt. Forte, inquit S. Augustinus, qui alibi non legerunt, legent hic. Quæ vidit, & doluit Contensonius, eadem videmus & nos ipsi, atque lacrymamur, in dies obtinere.

IV. Continenter ergo, o Confessarii, ob oculos habetote oraculum Christi: *Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.* Erratis, & quidem vehementer, si ex nimia indulgentia, quæ flagitiis blandimenta quærit, nullam in vos, nullam in Ecclesiam Dei perniciem redundare creditis. Serio perpendite effatum illud verissimum: *Ars artium, & experimentum periculosum est regimen animarum.* Attendite severissimam exigendam a vobis esse rationem, nisi ad evangelicæ legis normam mores Christianorum efformaveritis. An ignoratis, vos esse dispensatores mysteriorum Dei, & sanguinis IESU CHRISTI in cruce effusi? Porro *quis est fidelis dispensator?* Si malum est peccata committere, ultimum malitiæ extremum est peccatis opinionum lenocinio blandiri. Verum, cum frequenter in superiori *T. IX.* ad vos orationem habuerim, hæc nunc pauca in memoriam revocasse sufficiat.

V. Unum dumtaxat adiiciam, nempe precationis assiduæ exercitium vobis necessarium esse, quo lumen imploretis ad veram rectamque viam discernendam, per quam ducere possitis animas vestro ministerio subiectas, quo gratiam assequamini accendendi in vobis zelum vere apostolicum, & induendi fortitudinem sacerdotalem contra sanioris doctrinæ persecutores. Illud postremo enixe a vobis imploro efflagitoque, ut mei ipsius in vestris precibus, atque sacrosanctis Sacrificiis memores esse velitis. Plura me in hoc prolixo, & laborioso opere peccasse si negarem, fatuus essem. Et vestris ergo, & meis precibus imploranda venia errorum meorum est a clementissimo Deo, ad cuius maiorem gloriam quidquid boni est, referri iure debet. Errores tantum mei sunt, pro quibus expiandis eluendisque ad CHRISTUM IESUM, Advocatum, Magistrum, & Patronum supremum humili & profundo animo

timo supplex accedo, ut infinitis passionibus, sanctis meritis semulissimis ab æterno Patre ion mihi delictorum meorum obtineat, & lectoribus mea gratiam proficiendi ex hujusce, qualecumque sit, operis mei lectione. Interim omnia quæ in conclusiribus meis scripsi, irreformabili sanctæ Matris Ecclesiæ iudicio, pleno obsequentique animo submitto, & in antecessum omnia & singula improbo & execror quæ illius doctrinæ dissentanea esse queunt. Ita sentio, & affirmo die ultima Julii, sancto Patriarchæ Ignatio sacra, vnius, & Ioseli Patriarchæ Dominici, atque SS. Augustini, Thomæ, Thamaturgi Vincentii Ferrerii, & in primis Beatissimæ Virginis MARIÆ patrocinio me supplicem commendo, anno sancto MDCCI. feliciter regnante sapientissimo Pontifice BENEDICTO XIV. *Omnis ad maiorem Dei gloriam: Amen.*

FINIS TOMI ULTIMI.

INDEX
RERUM ET VERBORUM

quæ in decem Christianæ Theologiæ voluminibus continentur.

Romanis numeris, ut vocant, Tomum indicat; Arabici, paginam, & numerum.

A

ABortum procurare non licet. I. p. 190. n. 1. Matrem licetne necare abortum abortiri, si nali vel nati modo cum eo concumbat, pecca mortaliter, si ita cum eo concupiscat. ib. Non licet abortum procurare ante animationem fœtus, ne prolis deprehensæ gravida occidatur, vel infametur. ib. num. 20. Quædam propositio damnata ab Innocent. XI. ib. Pregnantes abortum procurantes, nec non eorum qui eorum conscium, excommunicationem incurrunt latam a Sixto V. ib. Damnatur ab eo tenor. Ex opinio affirmativa probabile quando ejus ab utero. ib. p. 198. n. 23. Si fœtus nondum ab animatur, licet illum in rationem probabile dicere, ut felici matris Confessarius. ib. Non licet procurare abortum fœtus animati, ne periculum sit ne fœtus cum matre moriatur. ib.

Ab Affumptione (Pp. Lucanus) Iesus propulsionem doceat de Iudio mercatorum. IV. p. 374. n. 30. ib. 370.

Abluitio materia proxima baptismi. VIII. p. 56. n. 1. Quæ aqua intuitu de in abluitione Sanctitudo. ib. p. 75. n. 1. Abluitio aqua maternal nam Christus ad vitalium baptisma. ib. num. 2. Vide *Infra*.

Abluitio pedum ante sacramentum. VIII. p. 82. n. 17.

Abrahamo adagio *de lentatione* in lege inflar a Deo Iesus innocentem occidere. I. p. 30. & seq. n. 5. & seq. & VI. p. 138. n. 82.

Abrenuntiatio qua fit in baptisma, vis & significatio. VIII. p. 113. n. 2. Quis eam abrenuntiet. ib. p. 114. n. 1. Vocum eam appellant Patres. ib. n. 2. Non dicitur vari catiomem. ibidem. n. 4. p. 115. n. 6.

Abstinentia sacramentalis ignorari Mysteria Incarnationis, & Trinitatis designanda ch. I. p. 60. n. 18. & p. 72. n. 13. Dantur eamen ignorari necessaria ad credendum mysteriis expressi, ne negligentiæ pœna inducatur. ib.

Abstinentia commenda, mortiundo qui confrictionem petit, etiß adversante Confessario nullam. Theol. Tomus II.

Iam signum edat. IX. p. 202. n. 1. & quando pœnitentiæ tunde, licet abstinentiam sequatur nequeat confessi. ib. n. 2. An danda moribundo qui nec confessionem petit, nec signum pœnitentiæ exhibet, si pie & christiane vixerit. ib. p. 203. num. 3. & seq. Nam in casu finitæ definitionis fortium requisitur signum certum pœnitentiæ, vel sufficiat probabile, vel nimis dubium. ib. p. 204. n. 11. Non danda absolutio in qui male vivebant, & in ipso actuali peccato lethale deliberant. ib. p. 207. n. 1. Absolutio a contrario pœnitentiæ absolutam a peccato. ib. p. 318. n. 23. Absolutionis fœnus deprecandis ab ellis. in urbe Sanctæ. ib. p. 338. num. 2. & seq. Modo absolutionis indicientur. ib. n. 4. Quibus reddi conflet. ib. n. 5. An pœnitentiæ Ego fit de illinatus. ib. & in illud *Tu*. ib. An contra verba *a peccatis tuis*. ib. Verba quæ fecunt efficiatum non ingredientur, an numeres sit peccatum. ib. p. 230. n. 6. Quid intentionis de ellis formam modis differentibus, sed eandem finitam pœnitentiæ. ib. num. 7. Scotus vel Iudum absolutionis quinam sit. ib. n. 8. An pro, ere quæ formam absolutionis prædicat, omittit pollitur ellique peccato. ib. num. 10. An Illi cibum fit absolutionem dare sub conditione, ib. n. 11. Nam laicum in circumstant: obligat. ib. n. 12. Sponte. ib. p. 240. n. 13. & seq. Nam licetat hybolutionem impetrat sub conditione de futuro. ib. p. 241. n. 15. & seq. An ex ipso dicente absolutionem dari gentis pro ipsi dolum, nondum impetrat in Ordine. ib. II. mutatis. ib. num. 1. & seq. A quibus in ordine Ordine impugnata facit. ib. p. 242. n. 2. Quomodo, & per quos iterum restituit. ib. num. 3. Eam damnatam detulere Dominicani ad Clementem VIII. ib. n. 6. Qui eam damnatæ decretum fan. ib. num. 7. Quibus Sixtus interpretatis fuit a P. Suarez. ib. p. 243. num. 11. & seq. Decretum Paul. V. adscribit interpretationem benignioram. ib. num. 13. Vel. Suarez, absolutio dandis est particula. ib. p. 360. num. 2. Non nondum, sed solutorio absolvit. ib. num. 3. Quamodo & quomodo dicitur Confessarius absolvere dare absolutionem. ib. num. 4. Absolutio quando danda. ib. num. 5. Pœnitentia magnis